

4 Hego Euskal Herriko arnasmuneak zenbatzen.

Arnasmuneen operatibizazioaren inguruko ekarpena

Iñaki Iurrebaso

Soziolinguista

inaki.iurrebaso@ehu.eus

Sarrera-data: 2018-12-03 / Onartze data: 2019-01-10

Laburpena. Arnasmuneei buruz teoriaren eremutik Zalbidetik egindako argipen-saioak oinarri sendoa ezartzen digu arnasmuneen errealitatea enpirikoki aztertzeko. Hortik abiatuta, artikulua honetan, arnasmuneak kuantifikatzeko ahalegina egin dugu. Horretarako, lehenik, arnasmuneen ezaugarriak laburtuz formulazio honetara iritsi gara: eguneroko egoera hurbiletan euskararen ahozko erabilera nagusi den gune geoterritorialak dira arnasmuneak. Ondoren, informazio-iturriak aukeratu eta udalerrak arnasmunez jatzeko zenbaki-irizpideak zehaztu ditugu. Azkenik, zentsuetatik edanez, honako hurbilpen enpirikoa egin dugu: gaur egun 96 udalerrik osatzen dute Hegoaldeko arnasmuneen multzoa; horietan 113.215 hiztun bizi dira, hiztun guztien %4,1. Ondorioz, 25 hiztunetatik bakarra bizi da arnasmuneetan. Bilakaera-datuek, 1991-2011 tartean arnasmuneak gutxitu eta ahuldu egin direla erakusten digute. Kale-erabilerari buruzko datuekin egindako lehen azterketek, ordea, ez dute bilakaera ilun hori baieztatzen, eta arnasmuneetan kale-erabilerari eutsi zaiola adierazten digute. • **Hitz gakoak:** *Arnasmuneak, Demolinguistika, Zentsuak, Kale-neurketak, Erabilera, Etxeko erabilera, Erabilera informala, Euskara.*

Abstract. The informative essay, written by Zalbidetik about the field of breathing spaces, provides for a solid foundation to empirically analyze the reality of a breathing space. Hence, in this article, we have tried to quantify what is a breathing space. To this end, first of all, we have come up with this formulation by abbreviating the characteristics of a breathing space: Breathing spaces are geographical areas where the oral use of the Basque language is predominant in close proximity. Next, we have selected the sources of information and we have defined numbered criteria for municipalities that could be considered as breathing spaces. Finally, on the basis of the census, we have taken the following empirical approach: there are now 96 municipalities that make up the Southern Basque Country breathing space network in which there are 113,215 speakers, i.e. 4.1% of all speakers. As a result, only one out of 25 speakers lives in a breathing space area. Evolutionary data shows that breathing space areas have receded and become weakened over the period covering 1991-2011. Preliminary studies using street use data do not confirm this bleak evolution and indicate that street use in the breathing space areas has continued. • **Key words:** *Displays, Demolinguistics, Censuses, Street Measurements, Uses, Home Use, Informal Uses, Basque Language.*

Arreta handiz irakurri dut Mikel Zalbideren “Arnaguneak. Etorkezuneko erronkak” lana (Zalbide, 2019). Behar genuen horrelako testu bat, arnaguneen gaia berariaz landuko zuena, bai gaiaren inguruan diharduten eragileek eta baita ikertzaileek ere. Testu mamitsu horretatik, hainbat ekarpen azpimarratuko nituzke bereziki. Hasteko, arnagunea zer den eta zer ez den argitzen zaigu teoriaren orubetik. Horretaz gain, argitu egiten zaigu zergatik diren hain garrantzitsuak hizkuntza berreskuratzeko zereginen. Eta lanaren azken zatian, arnaguneetan esku hartzeko ildo nagusiak proposatzen dira.

Arnaguneak zer diren eta zer ez diren azaltzearekin batera, arnaguneak operatibizatzeke eta ikerketa demolinguistikoen bidez arnaguneen egoera eta bilakaera enpirikoki aztertzeke funtsezko oinarriak zehaztu ditu Zalbidek. Eta horri lotuta, arnaguneen barne-ezberdintasunak aztertzen hasteko tipologia bat ere proposatzen du. Zalbidek zehaztutako oinarri teoriko horretatik abiatuz, operatibizazioa landu eta ikerketa enpirikoaren eremutik Hego Euskal Herriko arnaguneak kuantifikatzeko lehen hurbilpena egiterainoko ibilbidea egitea izango da artikulu honen xedea.

KONTZEPTU TEORIKOAK NEURGARRI EGITEKO BIDEAN

Jakintza eraginkorra nahi badugu, behin oinarri teorikoa jarrita, teorikoki definitu diren kontzeptu eta kategoriak operatibizatzea (errealitate enpirikoan neurgarri egitea) da hurrengo lana. Badaude, gutxienez, bi modu operatibizazio horri ekiteko: aurrera begirakoa eta atzera begirakoa. Aukera bat da aztertu nahi den errealitatea hemendik aurrera neurtzeko tresneria metodologikoari buruz gogoeta egin eta ikergaia egoki aztertzeke tresnarik egokienak eta sendoenak diseinatzea. Beste aukera bat da orain arte eginda dauden ikerketetatik, aztergai diren kontzeptu teorikoen berri ahalik eta modu egokienean emango digun informazio enpirikoa aukeratzea eta lantzea. Bigarren bide horri helduko diogu guk artikulu honetan, eta egun dagoen informazio estatistikoarekin arnaguneen kontzeptu teorikoki enpirikoki aztertzen hasteko ekarpena egiten saiatuko gara. Lehenago ere aritu ginen antzeko ahaleginean (Iurrebaso Biteri, 2015) baina oraingo honetan, teorian orduan baino hobeto errotuz, dagokien zentralitatea emango diegu euskararen erabilera-datuei.

Egun dagoen informazio estatistikoarekin arnaguneen kontzeptu teorikoki enpirikoki aztertzen hasteko ekarpena egiten saiatuko gara.

Euskaraz dakitenen kontzentrazio handia edukitzea ere ezinbesteko baldintza da lurralde bat arnagune izateko, zalantza gabe. Dena den, argi adierazten du Zalbidetik ezaugarri hori ez dela nahikoa.

“ARNASGUNE” KONTZEPTU TEORIKOA ENPIRIKOKI NEURGARRI EGITEKO AHALEGINA

I

Zalbideren testuan, hainbat ezaugarri zehazten dira arnagunea zer den (eta zer ez den) definitzerakoan (Zalbide, 2019):

1. Unitate geoterritorialak dira arnaguneak (auzoak, herriak, eskualdeak...).
2. Euskaraz dakiten hiztunen kontzentrazio handia dago horietan.
3. Euskararen erabilera handia da eguneroko “mintzajardun” arruntean (euskararen aldeko nagusitasun-moldaera).
4. Nagusitasun hori ez da eztabaidatzen eta gizarte-arau bizia da: “Hemen euskaraz egiten da”; erdaraz egitea da lekuz kanpo dagoena.
5. Belaunaldiz belaunaldiko euskararen jarraipena bermatuta dago.

Beste ezaugarri batzuk ere aipatzen ditu Zalbidetik orain gutxi arteko edo egungo arnaguneak deskribatzerakoan: udalerrri txikiak dira gehienak, Gipuzkoan daude nagusiki, garraiobide nagusietatik urruti daude, euskal kultura tradizionala aski bizirik dago... Horiek guztiak, eta aipatzen dituen beste hainbat, ordea, une historiko jakin batean, arnaguneak arnagune izaten jarraitu izana azaltzen duten aldagaiak dira kasu batzuetan, eta arnaguneak deskribatzen laguntzen diguten argazki osagarriak beste batzuetan. Baina, eremu bat arnagune den/ez den definitzeko garaian, ezin ditzakegu hartu aldagai erabakigarri gisa. Aitzitik, Zalbideren testua ondo ulertu badugu behintzat, goian zerrendatutako bost alderdi horiek osatzen dute arnagune izatearen muina.

Hel diezaiegun, bada, goiko zerrendako ezaugarriei. Horiek denak hartu behar ote ditugu kontuan gune bat arnagune den edo ez erabakitzeke orduan? Edo, horrek ondorengo lanketa izugarri erraztu dezakeela jakinik, posible ote da aldagai horietako bakarren batek gainerakoak ere ordezkatzeko? Begiratu dezagun ezaugarri ezaugarri:

1. Lehenengo ezaugarria, Zalbideren iritziz, ezinbesteko baldintza da arnaguneez hitz egin ahal izateko: “Ingurumen geoterritorialak, ez soziofuntzionalak edo birtual hutsak: eguneroko mintzajardun arruntean (erabat edo batez ere) euskaraz bizi diren auzoak, herrixkak, herriak eta, inoiz (gero eta bakanago), eskualde osoak” (Zalbide, 2019:20).
2. Euskaraz dakitenen kontzentrazio handia edukitzea ere ezinbesteko baldintza da lurralde bat arnagune izateko, zalantza gabe. Dena den, argi adierazten du Zalbidetik ezaugarri hori ez dela nahikoa.

Hizkuntza ezagutu ez ezik, erabili ere egin behar dutela hiztunek gune bat arnagunetzat jotzeko. Praktikan, hortaz, “hiztun dentsitate handia” berariaz neurtzea ez da beharrezkoa izango arnagunea operatibizatzerakoan, erabilera handia baldin badago, euskara dakitenen kontzentrazioa ere handia izango baita, ezinbestean.

3. Erabilera handia alderdi erabakigarri gisa aurkezten digu Zalbidek, horretan ez dago zalantzarik. Zein erabilera da erabakigarria inguru bat arnagunea den ala ez erabakitzeke? Edozein erabilera? Ez, Zalbideren arabera, eguneroko mintza-jardun arruntean egiten den ahozko erabilera da erabakigarria: “Eguneroko mintzajardun arruntak oinarri ezagunak ditu: etxea eta auzoa, kalea eta lagunartea, taberna eta denda, eliza eta herriko plaza, aisialdia eta kirol-gunea, eskola eta (ahal den heinean) lan-esparrua” (Zalbide, 2019:18).

4. Euskaraz hitz egitea gizarte-arau izatea da beste ezaugarri bat, baina erabilera handiaren ondorioztat jo dezakegu, hein oso handian. Ez da beharrezkoa, hortaz, berariaz kontuan hartzea.

5. Arnaguneen azken ezaugarri erabakigarria euskararen belauneko belauneko jarraipena bermatuta izatea da, eta hori ere erabilera handi horren ondorio logiko eta naturala da. Horregatik, aldagai hau ere ez da berariaz neurtu beharko, erabilera neurtuta nahikoa izan daiteke.

Simplifikatzera joz (eta simplifikatzea beharrezkoa izan ohi da errealitate sozialak neurgarri egin nahi ditugunean), zerrendako azken lau ezaugarrien muina (gainerakoak ere nola hala ordezkatzeko dituen) erabilera da. Beraz, honako definizio operatibo hau emango dugu ontzat arnaguneen errealitatea neurgarri egiteko bidean: eguneroko egoera hurbiletan euskararen ahozko erabilera nagusi den gune geoterritorialak dira arnaguneak.

INGURU GEOTERRITORIALETAN HURBILEKO ERABILERAREN BERRI EMAN AHAL DIGUTEN INFORMAZIO-ITURRIAK EGUNGO EUSKAL HERRIAN

Arnagunea zer den operatibizatzeke orduan, hortaz, hiztunek lurralde-eremuetan egiten duten ahozko erabilera hurbilean jarri beharko dugu arreta. Tankera horretako informazioa eman ahal diguten iturri gutxi dago egun Euskal Herrian, honako biak nagusiki¹:

— Biztanleria zentsuak ditugu Hegoaldean (ez da euskarari buruzko daturik jasotzen Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoan INSEEk egiten dituen zentsuetan) eta galdera batean, etxeko erabileraren

---

Honako definizio operatibo hau emango dugu ontzat arnaguneen errealitatea neurgarri egiteko bidean: eguneroko egoera hurbiletan euskararen ahozko erabilera nagusi den gune geoterritorialak dira arnaguneak.

**Operatiboki,
kale-neurketen
informaziotik
abiatuta,
arnaguneen
ikuspegi
orokorra
eskaintzeko bide
bakarra hauxe
litzateke: neurtu
ez diren
udalerriei kale-
erabileraren
balio bat
esleitzea.
Ahalegin
horretan ari
gara, erregresioa-
teknika erabiliz.**

berri jasotzen da, etxeko hizkuntza zein den alegia: euskara, gaztelania, biak maila berean edo beste hizkuntza bat (A irudian, ikus 2011ko zentsuan nola galdetu zen). Ikuspegi teorikotik, “hurbileko erabilera” horren osagarri garrantzitsu da, zalantzarik gabe, etxeko erabilera. Datu hori ondo ezkontzen da arnaguneen definizioarekin. Zentsuei esker, datu xeheak ditugu Hegoaldeko udalerrri, eskualde eta herrialde guztietarako 1991., 2001. eta 2011. urteetarako².

— Kale-erabileraren neurketak ere (lehenago EKBk eta SEIk eta orain Soziolinguistika Klusterrak egiten dituenak) baditugu Euskal Herri osoko hainbat eta hainbat udalerritan (Altuna Zumeta & Basurto Arruti, 2012). Ikuspegi teorikotik, “hurbileko erabilera” horren beste osagai garrantzitsu baten aurrean gaude, zalantzarik gabe. Datu hori ere ondo ezkontzen da arnaguneen definizioarekin. Arazo praktiko garrantzitsu bat dugu, ordea, kale-neurketen informazioarekin: neurketa bakoitzean, herri batzuk bakarrik neurtzen dira (ez herri guztiak) eta neurtutako herrien zerrenda aldatu egiten da urtetik urtera. Horiek horrela, operatiboki, kale-neurketen informaziotik abiatuta, arnaguneen ikuspegi orokorra eskaintzeko bide bakarra hauxe litzateke: neurtu ez diren udalerriei kale-erabileraren balio bat esleitzea. Ahalegin horretan ari gara, erregresioa-teknika erabiliz³. Lanketa hori, ordea, bukatu gabe dago artikulu hau idazteko unean; ezin, hortaz, oraingoz bete-betean baliatu.

A irudia: 2011ko zentsuan nola galdetu zen hiztun bakoitzak etxean zein hizkuntza erabili ohi duen. Hego Euskal Herria, 2011.

Zein hizkuntza erabiltzen du gehien etxean?

Markatu aukera bat bakarrik

Euskara   Gaztelania   Biak   Beste bat

Etxeko eta kaleko erabilera-datuak badaude, hortaz. Aurrera begira, ikuspegi hori osatzea komeniko litzateke barne-espazio publikoetako erabilera-datuekin (tabernak, dendak, kiroldegiak, elkarteak...) eta lan-munduari buruzkoekin; horretarako, baina, egun ez dauden eragiketa estatistikoak jarri beharko lirateke indarrean (edo egun indarrean diren eragiketetan gai horiei buruzko galderak txertatu). Dena den, azpimarra dezagun, ahozko erabilera hurbila aztertzeke garaian, ez direla garrantziz txikiak (teoriaren ikuspegitik) eskura ditugun bi horiek. Etxea eta kalea “hurbileko erabileraren” agertoki nagusiak dira, zalantzarik gabe.

Horrela, bi datu multzo horien gainean egin daitekeen azterketa teoriaren ikuspegitik ondo errotutakoa dela esan dezakegu, hurbilketa horretan hobetzeko aukerak ere badiren arren. Baliagarria da arnasguneak identifikatzeko eta baita haien barnean arakatzeko ere.

Zalbidek lantzen dituen kategorietan, BZ-6a eta BZ-5 multzoen arteko aldea (Zalbide, 2019), irakurtzean eta idaztean hitzunek egiten duten erabileran oinarritzen da. Egun ez dago, guk dakigula, udalerrri mailan hitzunen idatzizko erabileraren berri emango digun iturri estatistikorik. Ondorioz, arnasgune beteen barruan, oraingoz ezin daiteke egin “garatuen” eta “hitzezkoen” arteko bereizketaren gauzatze enpirikorik.

BEHIN-BEHINEKO LANKETA, ZENTSUETAN ETXEKO ERABILERARI BURUZ JASO DIREN DATUEN BIDEZ

I Horrela, bada, orriotan egingo dugun ahalegina Hego Euskal Herrira mugatuko da, udalerrri mailan landuko dugu (ez ditugu atzemango, hortaz, auzo edo udalerriz beherako guneetan dauden arnasguneak) eta, oraingoz, zentsuek etxeko erabilerari buruz jasotako datuetan oinarrituko da gehienbat (nahiz eta kale-erabileraren inguruko aipamen batzuk egingo ditugun aurrerago).

Orain arte azaldutako irizpideetan oinarrituta, Hego Euskal Herrian egindako zentsuen informazio xehea bildu dugu udalerrri, eta bateratze-lana egin dugu EUSTATetik eta NASTATetik jasotako informazioarekin. Azal dezagun 1991ko eta 2011ko datuak landu ditugula⁴. Horrela, Hegoaldeko udalerrri bakoitzerako, etxean gehien erabiltzen duten hizkuntzaren arabera, honako lau kategoria hauetan banatzen dira hitzunik: nagusiki (edo soilik) euskaraz aritzen direnak, nagusiki (edo soilik) gaztelaniaz aritzen direnak, bietan berdintsu aritzen direnak eta beste hizkuntzaren batean aritzen direnak. Kategoria horietatik udalerrri bakoitzean kopuru bakarrera iristeko, formula honen bidez kalkulatu dugu udalerrri bakoitzean zein den euskararen erabilera etxeetan:

$$\text{Euskararen erabilera etxean \%} = \text{Euskaraz \%} + 0,5 * \text{bietara \%}$$

Formula hori udalerrri eta urte bakoitzari aplikatuta, ehuneko bat izango dugu udalerrri eta landutako zentsu-urte bakoitzerako. Hori izango da hurrengo urratserako lehengaia.

Hego Euskal Herrian egindako zentsuen informazio xehea bildu dugu udalerrri, eta bateratze-lana egin dugu EUSTATetik eta NASTATetik jasotako informazioarekin. Azal dezagun 1991ko eta 2011ko datuak landu ditugula.

HITZEZ ADIERAZITAKO NEURRIAK ZENBAKITARA EKARRIZ

I

Zalbidek arnaguneen inguruko sailkapena lantzen du, eta erabilera handiagoa edo txikiagoa dutenak bereizten ditu, 1. taulan erakusten dugun bezala. Bertan, Zalbideren hitzezko azalpenei zenbakizko ordain bat jartzea proposatzen dugu. Horrela, arnagunetzat joko ditugu etxe-etako erabilera %60koa edo handiagoa duten udalerriak. Era berean, arnagune beteen eta erasanen arteko muga %80an jarriko dugu: kopuru hori edo handiagoa dutenak arnagune beteak direla esango dugu eta gainerakoak arnagune erasanak⁵. Azkeneko hitza esateko asmorik gabe, taula horretan aurkezten diren irizpideak erabiliko ditugu artikulua hau lantzeko.

1. taula: etxeko erabilera arnaguneetan, arnagune beteetan eta arnagune erasanetan: Zalbideren ideiak zenbakitara ekartzeko proposamena.

	Zalbidek erabilera-neurriaz dioena	Operatibizazio-proposamena
Arnaguneak	"Guztiak edo gehienak euskaraz ari izaten dira arnagune barruan" (Zalbide 2019: 37)	Erabilera: %60,00-%100,00
Arnagune beteak (BZ-6a eta BZ-5)	"Etxean eta kalean, lagunartean eta herri-giro zabalean nagusitasun-moldaera argia du euskarazko jardunak, hitzez." (Zalbide 2019: 61)	Erabilera: %80,00-%100,00
Arnagune erasanak (BZ-6b)	"Beren artean eta beste hainbat euskaldunekin euskaraz ari izaten dira (BZ-6b)-ko herritar gehienak, zahar eta gazte, eguneroko jardun arruntan. Txikiagoa izanik ere bada herrian, halere, erabat edo nagusiki erdaraz egiten duen hitzun-multzto ohargarriak." (Zalbide 2019, 63)	Erabilera: %60,00-%79,99

BEHIN-BEHINEKO HURBILPEN DEMOLINGUISTIKOA HEGO EUSKAL HERRIKO ARNAGUNEEN ERREALITATERA, 2011KO ZENTSUETAN OINARRITUTA

I

Orain arte azaldutako irizpideetan oinarrituta egin dugun lanketaren emaitza 2. eta 3. tauletan aurkezten dugu. Bigarren taulan, Hegoaldeko udalerriak sailkatzen dira, udalerri horietako etxeetan euskararen erabilera duen pisuaren arabera. Hirugarrenean hiztunak sailkatzen dira, haiek bizi diren udalerrian euskarak etxeko hizkuntza gisa duen pisuaren arabera.

2. taula: Udalerriak, bertako hiztunen etxeko erabileran euskarak ageri duen ehunekoaren arabera. hegoaldeko udalerriak, 1991-2011

	1991 (kop.)	2011 (kop.)	1991 (%)	2011 (%)
%0,00-19,99	317	325	61,9	62,1
%20,00-39,99	23	50	4,5	9,6
%40,00-59,99	40	52	7,8	9,9
%60,00-79,99 (arnagune erasanak)	47	72	9,2	13,8
%80,00-100,00 (arnagune beteak)	85	24	16,6	4,6
GUZTIAK	512	523	100,0	100,0

Iturria: guk landutakoa, EAEn eta Nafarroa Garaian 1991. eta 2011. urteetan egin ziren zentsuetako datuetatik abiatuta (EUSTAT eta NASTAT).

3. taula: Hiztunak, beraiek bizi diren udalerriko etxeetan euskararen erabilerak ageri duen ehunekoaren arabera. hegoaldea, 1991-2011.

	1991 (kop.)	2011 (kop.)	1991 (%)	2011 (%)
%0,00-19,99	1.990.929	2.119.523	76,6	77,3
%20,00-39,99	221.102	304.581	8,5	11,1
%40,00-59,99	201.897	204.076	7,8	7,4
%60,00-79,99 (arnagune erasanak)	114.532	104.794	4,4	3,8
%80,00-100,00 (arnagune beteak)	71.509	8.421	2,8	0,3
GUZTIAK	2.599.969	2.741.395	100,0	100,0

Iturria: guk landutakoa, EAEn eta Nafarroa Garaian 1991. eta 2011. urteetan egin ziren zentsuetako datuetatik abiatuta (EUSTAT eta NASTAT).

Eskura dugun zentsu-informazioa baliatuz, 2011. urtean hauxe izango litzateke Hego Euskal Herrian udalerrri mailako arnaguneen errealitatea:

- Arnasgunetzat izenda ditzakegu Hegoaldeko 96 udalerrri. Horien artean, 24 izango lirateke arnagune beteak, eta gainerako 72ak arnagune “erasanak”. Hegoaldea osatzen duten 523 udalerrrien⁶ zati ohargarri bat, hortaz, arnagunea dugu, zehazki %18,4, ia bostetik bat.
- Arnagune horietan guztietan 113.215 hiztun (euskaldun zein erdaldun) bizi ziren 2011. urtean, Hegoaldeko hiztun guztien %4,1.

**Belaunez
belauneko
transmisioa
ziurtatzen duten
baldintzetan bizi
diren hiztunen
kopurua modu
ohargarrian
jaitsi da
Hegoaldean
1991-2011
tartean, eta 2011.
urtean Hego
Euskal Herriko
hiztun guztien
multzo oso txiki
bat besterik ez
dute osatzen.**

Horrela, bada, Hegoaldeko 25 hiztunetatik bat bizi da arnagunean eta gainerako 24ak ez dira arnagunean bizi. Arnagunean bizi direnen artean, ia denak arnagune “erasanetan” bizi dira. Arnagune beteetan 8.421 hiztun bizi dira, Hegoaldeko hiztun guztien %0,3 besterik ez.

Bilakaera kezagarria erakusten digu 1991ko datuetatik 2011ko datuetara izan den aldaketak:

- Arnagune ziren udalerrriak 132tik 96ra jaitsi dira.
- Arnagune bete ziren udalerrriak 85etik 24ra.
- Arnaguneetan bizi ziren hiztunak urritu egin dira, 186.041etik 113.215era (eta Hegoaldeko hiztun guztien %7,2 izatetik %4,1 izatera).
- Arnagune beteetan bizi zirenak gutxitu dira batez ere, 71.509tik 8.421era (Hegoaldeko hiztun guztien %2,8 izatetik %0,3 izatera).

Horrela, bada, belaunez belauneko transmisioa ziurtatzen duten baldintzetan bizi diren hiztunen kopurua modu ohargarrian jaitsi da Hegoaldean 1991-2011 tartean, eta 2011. urtean Hego Euskal Herriko hiztun guztien multzo oso txiki bat besterik ez dute osatzen.

ARNASGUNEEN EGOERAZ ETA BILAKAERAZ KALE-ERABILERAREN DATUEN AZTERKETAK EMANGO DIGUNARI BURUZKO HAINBAT HIPOTESI

Esan bezala, etxeko erabilerari buruz egin diren zentsuetako datuekin gauzatu dugun azterketatxo hau osatzen ari gara kale-erabilerari buruzko datuekin. Orain arte egindako probek erakusten digutenez, kale-erabilerari buruzko datuek baieztatu egingo dituzte etxeko erabileraren azterketak agerian utzi dituen hainbat ikuspegi, eta beste hainbati ñabardura garrantzitsuak egin beharko zaizkio.

Gure doktoretza tesian ikusi dugu hori (kaleko erabileraren datuekin, zenbait eredu lantzen ari gara balioen haztaketan eta erregresioan oinarrituta). Lanketa hori guztiz amaitu gabe dugunez, zuhurtzia guztia-ekin, behin-behinekotasun osoz eta berez beharko lirartekeen xehetasun metodologiko guztiak emateko astirik gabe hitz egin beharra dugu. Ziurrenik, azterketak guztiz amaitu arte ez zabaltzea litzateke zuhurrena. Baina informazioak irakurlearentzat izan dezakeen interesak garamatza horrela jokatzera. Plantea dezagun, hipotesi gisa oraingoz, zer ekar dezakeen kale-erabileraren azterketa eta etxeko erabileraren azterketa elkarrekin lantzeak.

Arnaguneen operatibiazioa etxeko erabileran oinarrituta egin (zentsuetatik) edo kale-erabileran oinarrituta egin (kale-neurketatik), ez da alde handirik izango egungo arnaguneen neurrian. Bi erabilera horien arteko korrelazioa izugarri handia da, eta emaitzak bat etorriko dira hein oso handian, eta ez da aldaketa handirik izango 2. eta 3. tauletan 2011rako eman diren kopuruetan. Baina bada ñabardura garrantzitsu bat: kale-erabilerako datuetan oinarrituta, askoz gehiago dira arnaguneen barruan “beteen” mailan sar ditzakegunak (50 udalerrri eta 45.000 hiztun inguru, lehen hurbilpen baten arabera) etxeko erabileran oinarrituta baino (24 udalerrri eta 8.421 hiztun).

Bilakaerari erreparatuz, etxeko erabileraren datuekin batera kale-erabilerarenak ere aintzat hartuz gero, arnaguneetako galera dezente apalagoa litzateke, etxean ez bezala kalean ez baita erabilera handieneko eremuen ahultze sistematikorik gertatu. Behin-behineko datuak irakurrita, eta Hego Euskal Herriko udalerrri guztietako kale-erabilera aintzat hartuta (zuzenean neurtutako udalerrietan neurketen balioak jasota eta neurtu gabekoei erregresioaren bidez balio bat esleituta), hauek dira arnaguneen bilakaerari buruzkoak: hiztun guztien %4,5 inguru bizi ziren arnaguneetan 1989-1993 bosturtekoan (euskararen kale erabilera %60koa edo handiagoa zen udalerrietan), eta kopuru horrek gutxi-asko aldaketa handirik gabe jarraitzen du 2014-2018 bosturtekoan ere. Arnagune beteetan kasuan ere ez da alderik 1989-1993 eta 2014-2018 bosturtekoek ageri dituzten datuetan. Bi kasuetan, Hegoaldeko hiztunen %1,6 bizi ziren euskararen kale-erabilera %80koa edo handiagoa zuten udalerrietan. Kale-erabileraren datuek, hortaz, dezente leuntzen dute etxeko erabileran oinarrituta aurkeztu dugun bilakaeraren deskribapen iluna.

Bi datu multzoen arteko aldeak beste fenomeno bat azalarazten digu: etxeko erabileraren eta kalekoaren arteko aldea handitu egin da inguru euskaldunenetan azken 25 urteotan. Lehen ez bezala, gaur egun gehiago egiten da euskara arnaguneetako kaleetan bertako etxeetan baino. Ikerketa-eremu zabala irekitzen digu joera berri horrek. Hipotesi gisa berriro ere, esango dugu alde horren arrazoiak bi norabidetan bila ditzakegula nagusiki:

- Arnaguneetara bizitzera kanpotik etorri diren hiztun erdaldunak edo euskaraz jakinda ere erdararako joera handiagoa dutenak ez dira hainbeste ibiltzen herriko kaleetan (eta horregatik, kale-neurketetan ez da antzematen horien eragina etxeko erabilera neurtzen duten zentsuetan bezainbeste).
- Arnaguneetako hiztunen azpimultzo batek euskararako joera

Etxeko erabileraren datuekin batera kale-erabilerarenak ere aintzat hartuz gero, arnaguneetako galera dezente apalagoa litzateke, etxean ez bezala kalean ez baita erabilera handieneko eremuen ahultze sistematikorik gertatu.

handiagoa du kalean etxean baino (etxeko denak euskaldunak ez direlako, edo etxeko hizkuntza-ohitura eta arauak erdarara bultzatzen dutelako, eta kalekoek, berriz, euskarara).

AZKEN HITZAK

I

Honaino ekarri gaitu Zalbideren irizpide teorikoetan oinarrituta landu dugun lanketa enpiriko hasiberriak. Espero dezagun lanketa horretan aurreratzeko eta arnaguneen errealitatearen ezagutzan sakontzeko modua izango dugula, etxeko eta kaleko erabilera-datuak integratuz, besteak beste. Horretan sakondu aurretik, ordea, oso interesgarria litzateke teoriaren eremutik berriro ere *feedbacka* jasotzea, eta egin ditugun interpretazio eta moldaketak balioetsi eta, halakorik komeniko balitz, gure irizpide enpirikoetarako egokitzapenak proposatzea. ●

OHARRAK

1. Euskararen egoera soziala ezagutzeko ezinbesteko iturria den Inkesta Soziolinguistikoak, laginen neurriak direla eta, ez dezake eskaini udalerrikako edo eskualdekako informaziorik; beraz, ez du balio ahalegin honetarako. Arrue ikerketak, berriz, informazio baliagarria eskaini lezake, gutxienez EAEko udalerrri askotarako (udalerrian bertan ikastetxea dutenetarako). Etorbizuneko ildo interesgarria izan daiteke ikerketa horrek arnaguneen azterketari egin ahal dion ekarpena zehaztea.
2. Berariazko lanketa batek udalerriz beherako unitateetarako (auzo, herri, entitate...) informazioa ere ahalbidetu lezake, baina gu ez gara horretan sartuko.
3. Horretan ari naiz Patxi Juaristiren eta Iñaki Martinez de Lunaren zuzendaritzapean egiten ari naizen doktore tesian.
4. 2016ko etxeko erabilera-datuekin EUSTATEk argitaratutako Biztanleria-estatistiken emaitzak ez ditugu landuko, datu horiek eta zentsuetakoek ez dutelako serie guztiz homogenoa osatzen.
5. Ekarpen txiki bat kategorien eraikitze-irizpideei eta erabilitako terminologiari buruz, arnagune *erasanen* harira: “arnagune **erasanak**” tipologiak norabide-zentzu argia du. Hori ematen du aditzera kategoriaren izenburuak berak, eta horixe baieztatzen du testuak ere: “Euskarazko hiztun-talde hurbila, aurrez aurreko interakzio bizikoa, kontzentrazio-dentsitatez **ahultzen ari da...**” (Zalbide, 2019:64). Zalantza handirik ez dago gaur egun errealitatea hori izango dela kategoria horretan sar ditzakegun herri guztien kasuan. Udalerrri horiek guztiak orain baino euskaldunagoak eta arnaguneagoak ziren lehen. Tankera honetako sailkapen bat lantzen denean, argigarria izan ohi da finkatzea zer islatu nahi dugun, une jakin bateko egoerak (argazkiak) edo bilakaera-joerak (filmak). Gure iritziz, sailkapen honen xede nagusia “une jakin bateko argazkia” definitzea izanik, goitik behera doazen udalerriak eta behetik gora datozenak multzo berean eta izendapen beraren azpian jasotzea da egokiena, kategoriari norabide-zentzurik eman gabe. Horrela, sailkapenak eta terminologiak aldi eta testuinguru gehiagotarako balioko digu.
- Sailkapenak argitasuna irabaziko luke horrela, eta baita egonkortasuna ere. Demagun, adibidez, hurrengo hamarraldietan goitik behera ez ezik behetik gora datozen udalerriak ere badaudela gaur egun “arnagune erasan” gisa definitu ditugun udalerrri horien artean. “Arnagune erasanak” izendapenak zuzena izateari utziko lioke.
6. Hegoaldeko udalerrien multzo horretan, ez ditugu sartu administratiboki EAEkoak ez diren Trebiñu eta Argantzon arabarrak eta Villaverde Turtzioz bizkaitarra.

BIBLIOGRAFIA

- Altuna Zumeta, O. eta Basurto Arruti, A. (2012). Hizkuntza-erabileraren neurketaren metodologia. *Bat Soziolinguistika aldizkaria*, (84), 17-30.
- Iurrebaso Biteri, I. (2015). Udalerri erdaldunak euskalduntzen eta euskaldunak erdalduntzen, arnasguneak arriskuan: EAE, 1981-2011. *Bat Soziolinguistika aldizkaria*, (95), 71-101.
- Zalbide Elustondo, M. (2019). Arnasguneak. etorkizuneko erronkak. *Bat Soziolinguistika aldizkaria*, 110: 11-78.